

A KENDERSZAKÁLLÚ.

Marival esténként kiültünk az öreg eperfa alá mesélni. Ilyenkor, ha lecsendesült az udvar és a hold ezüstitányérja, roppant lakomára készülön fénylett odafenn az égi terítőn az apró, hunyorgó csillagocskák között, megeredt a mese színes, csillogó patakja és benépesítette gyerekszíveinket manókkal, tündérekkel, vasorrú boszorkákkal és más efféle csodákkal. Néha Veréb Jóska is odafurakodott hozzánk. Már nagy kamasz volt ökelme, lehetett úgy tizenöt éves. Csak úgy lopakodott hozzánk sunyi módra, hogy észre ne vegyük, mert mindig abban törte nagy borzas kobakját, hogy hogyan ronthatná el mesélő áhitatunkat.

— Hát... volt egyszer egy ember... — kezdte el Mari a mesét.

Veréb Jóska csak ezt várta. Azonmód belereccsentett az áhitatos csöndbe:

— Szakálla volt kender...

Nosza lett erre hadd-el-hadd. Mari haragosan pattant fel a kis számolyról, mindnyájan utána szaladtunk Jóskának, hogy ellazsnakoljuk, amiért kicsúfolt minket. De nem tudtuk utólélni soha. Gyors lába volt annak, akár az egérnek. Újra körülültük hát Marit és tovább hallgattuk a mesét. De Mari ilyenkor már nem tudott olyan szépen mesélni, mint akkor, ha Veréb Jóska közénk nem dobja azt a kenderszakállú embert. De hát ki is volt az a kenderszakállú ember? Volt-e egyáltalában ilyen ember a világon?

Egy éjjelen, amikor Veréb Jóska este újra megzavarta volt Marit a mesében, a kenderszakállú emberről álmodtam. Magam elé képzeltem egy gonosz tekintetű mérges öreget, akinek hosszú, sárga szakálla van és aki csak azért él a világon, hogy bennünket gyerekeket kinevessen, megverjen és meggyötörjön. Ismeretlenül és látatlanul is nagyon meggyűlöltem a kenderszakállú embert. Azon az éjjelen, mikor a hold megállt az ablakunk fölött és egyenesen az én ágyamra nézett sokáig, állhatatos, hideg-ezüstös bámulással, tisztán láttam, hogy a kenderszakállú ember felkuporodik az ablakra, fekete, hosszú alakja belép a szobába, már itt áll az ágyam mellett... egészen közel hajol hozzám... sikoltani szeretnék... de mintha minden hangom kegyetlen béklyók szorítanak vissza a mellemben... felugranék és elfutnék, de mintha minden tagom kötelekkel lenne az ágyhoz láncolva... pedig undorító sárga szakálla már az arcomat simogatja... minden erőmet megfeszítve nagyot sikoltottam... Anyám felébredt, odajött hozzám, felköltött és odaült az ágyam szélére. Bársonyos, meleg kezével (azóta se éreztem ilyen megnyugtató, jóságos kezet) megsimogatta az arcomat, melyen kiütött a lázveriték:

— Mi bajod facskám? — olvadt a szívembe hangja.

— A kenderszakállú ember! — remegtem én, fejemet az ölébe fúrva.

Nevetve nyugtatott meg, hogy bolondság az egész, álom, mese, nem kell törődni vele. Egy kicsit megnyugodtam, de azért megígértettem vele, hogy nem mozdul el az ágyam mellől, csak ha újra elalszom. A kezét

fogva szundítottam el és a kenderszakállú ember azon az éjszakán csakugyan nem jött többé vissza.

Mikor az öreg eperfa levélkönnyes bánatával csupaszodni kezdett az udvaron, Marival esténként a konyhába húzódtunk be mesélni. Ide nem jöhetett utánunk az a gaz Veréb Jóska se és így, mintha a kenderszakállú ember is eltűnt volna egy időre a szemeink elől.

Egy délben ebédnél apa a leves után odafordult anyához:

— Mislait ismered úgy-e?

— Azt a korhelyt? — kérdezte anyánk.

— Azt! — mondta apa szeliden elkomolyodva. — Nem kell bántani szegényt! Ma reggel az árokban találták meg holtrészegen.

Mi gyerekek elcacagtuk magunkat. Nekünk borzasztóan mulatságos volt, hogy egy felnőtt ember az árokban fekszik.

Anya reánkpisszegett és továbbfűzte apával a szót.

— Istenem, hogy néz ki az az ember! Még alig harmincöt-harminchat éves és már olyan, mintha legalábbis a hetven körül járna. Rongyos, piszkos... szakállt is növesztett... és milyen különös színe van a szakállának... olyan zöldes-sárga...

— Mint a kenderé... — tette hozzá apa és komor arccal nézett maga elé.

Én bennem hirtelen megfagyasztotta a kacagást apának ez a néhány szava. Hát mégis csak él a kenderszakállú ember? Hát nem mese, nem bolondság, amitől nem kell félni?... Ettől a naptól kezdve nem mertem kimenni este a házból. Napközben, ha eldülöngözött mellettem Mislai Menyhért, messzire elkerültem, szinte rákuperodtam a falra, hogy valahogy hozzám ne érjen csontos hideg kezével, melyről azt hittem, hogy jéggel van kibéelve. Egyszer egy utcasaroknál váratlanul elélem toppant. Ingadozva megállott előttem. Torz nevetéssel bámult rám. Véeres zemei, mint két furcsa óriás bogár fénylett ki szőrös arca erdejéből... és a szakála... a szakála zöldes-sárgán csüngött alá az arcáról... Csak egy pár pillanatig tartott, míg rám bámult, de a szívem ezalatt az idő alatt majd kipattant a helyéből... azután csöndes-magábamosolygón tovább botorkált mellőlem. Mikor már egy pár lépéssel odébb volt tőlem, a hirtelen öröm, hogy nem tiport rám, nem ütött meg... sunyi bátorságot csöppentett belém, felkaptam egy útszéli göröngyöt és utána hajítottam a kenderszakállúnak. Azután vidám nevetéssel odébb akartam állani. Éppen apának futottam neki. Kemény szorítással elkapta a karomat.

— Megállj hékás, mit csináltál?

Ilyenkor, ha apa rámnézett, nem tudtam hazudni. Akadozva fuldoklott fel belőlem a szó.

— Megdobtam a kenderszakállút!

Hazavitt és otthon nagyon megvert. Még sohasem láttam ilyen haragosnak apát. Estefelé, mikor abbahagytam a hüppögést, bejött értem a sötét szobába, ahova délutánra bezárt és kivitt a vacsorához. Leültetett az asztalhoz és a szava az egész család előtt ünnepélyesen csengett:

— Mislait meg ne merje bántani senki! Nem szép dolog a gyengéket, a szerencsétleneket bántani!

Egy kicsit furcsának találtuk apának ezt a szigorúságát. Elvégre, ha egy ilyen részeges kenderszakállú bolondot, mint amilyen az a Mislai, még meg sem szabad dobálni, minek él az ilyen ember a földön?

Az élet legteljesebb tavaszán, mikor minden napom virágba borult, már el is feledkeztem a kenderszakállú emberről. Ifjúságom májusán ekkor találkoztam először a szerelemmel. Huszonötéves voltam, tele nagy reményekkel és az életerőnek fölényes biztosságérzetével. Egyszerre két mosoly is csöppent bele az életembe, mint fáról lehullt, hangtalan virágszirom. Az egyik gyengéd, fehér és szótlán. A másik kicsattanó, büszke és egészséges. Nem tudtam választani közöttük. Ha a gyengéd-fehér felé nyúltam, megállította kezemet a diadalmas szépségű és nem mertem tovább az alázatos, félénk, de nekem annyira tetsző szemekbe nézni. Testvérek voltak. Egyformán gazdagok, gondtalanok és nekem termettek. Minden este náluk voltam. Néha komolyabb napomon, ha az élet figyelmzettőn egy kissé belémcsípett, valami apró kellemetlenség ért, akkor a kis alázatos, gyengéd leánnyal bujtam össze. Ő lesz a feleségem, állapítottam meg magamban. Férfias és biztos akartam végre lenni a dologban! Elég volt a határozatlanságból!... Ez minden bajomban, küzdelmemben velem fog érezni... De voltak vidám, játékos kedvű napjaim, amikor úgy éreztem, hogy minden siker az enyém, hogy az élet tulajdonképen jó pajtásom, akitől még kérnem se kell semmit... minden megadatik nekem. Ilyenkor a vidám, egészséges kacagásával foglalkoztam egész este. Ez jókedvet hoz majd a házamba. Egy pompázó virág, akiben örömem telhetik. Mégis csak ezt veszem el feleségül!...

Egy téli estén hazautaztam. Apám megöregedve, kissé megtörve várt az állomáson kocsinkkal. Szótlánul öleltük át egymást. A szivarom büszkén parázslott a szájamban, apámat kissé megköhögte. Nem volt dohányos az öreg. Észrevettem és nevetve dobtam el a szivaromat.

— Igaz, majd elfelejtettem, apa nem dohányos!...

Éjfél volt, mire beértünk a városba. Egy kivilágított ablak előtt apám megállította a kocsit.

— Nézd azt az ablakot!

Rábámultam a függőnytelen ablakra. Egy ősz, nagyszakállú ember ült egy kis kerek asztal mellett.

— Mislai! Nem emlékszel rá? Egyszer kikaptál miatta? — kezdte apám.

Keresgéltem az emlékeim között.

— Ah, a kenderszakállú! — remegett át rajtam a mult.

— Igen, a kenderszakállú! — mondta apám. — Ilyenkor szeánszozik magában!...

— És... mit kérdez az asztalkától? — borzongtam meg fázósan az apám mellett. Most megint olyan érzésem volt, mint amikor anyám az ágyam szélén ült. Apám keze után nyúltam. Éreztem a melegét és ez egy kissé megnyugtatótt.

— Egy leánynak — kezdte apám —, te nem ismerted, Dobkay Klárinak hívták, annak a szellemét idézi... Azt kérdi tőle, hogy kit szeretett, míg élt... és az asztalka mindannyiszor Mislai felé hajlik... Minden éjfél után, ha részeg fejjel hazabotorkál a korcsmából, ezt csinálja... enélkül nem fekszik le!...

Apám elhallgatott. Én szorosan hozzásimultam. Egy kicsit megálázta bennem az én büszke, virágaborult ifjúságomat ez a félelem. De mikor olyan jól esett most félni!...

Otthon hideg vacsora és forró tea várt. Vacsora után oda ültünk

a kandalló elé. Egyedül voltunk a lakásban. Anyám már hat éve, hogy meghalt, a gyerekek kirepültek, csak apám maradt itthon egyedül, Marival, az öreg cseléddel. Odatartottuk a lábunkat a tűzhöz, a magunkba szívott nedvesség csakhamar felengedett a vidáman pattogó lángok melegénél. Ekkor apám mesélni kezdett.

*

Én azt vártam, hogy így kezdi a mesét: Volt egyszer egy ember!... — De a mese igaz volt és az apám csak olyan meséket tudott, amelyek valóban meg is történtek. Ezért is engedte annak idején, gyerekkoromban Marit mesélni. Ő mindig hallgatott. Hol mosolyogva, hol szomorúan. Úgy látszott, mintha a Mari meséi nyomán hol szomorú, hol vidám igaz történetek jutottak volna az eszébe, amiket mind nekünk tartogatott, ha majd egyszer megnövünk. Az ő mesélő ideje csak most következett el.

— Mislai Menyhért szép, szál legény volt, — kezdte apám, — délcég, magas férfi, afféle asszonybolondító fajta. Minden örömet leszakasztott már, amit az ifjúság bő kézzel eléje szórt, míg egy este elhatározta, hogy meg fog házasodni. Még pedig Dobkay leányt vesz el feleségül. Ezután minden este Dobkayéknál volt. A koresmát, a kávéházat elkerülte. Ketten voltak a Dobkay leányok. A Klári, hamvasszőke, gyenge kis fehér lilium.

— A másik fekete, tüzelő, büszke szépség! — vettem közbe elfehéredve.

— Igen, — felelte apám nyugodtan. — Dehát mit izgat ez téged? A tekintete nyugtalanul keresgélt az arcomon, azután folytatta:

— Esténként szeánszoztak Dobkayéknál. Klári valóságos szenvedéllyel üzte az asztaltáncoltatást. Mislai ilyenkor elnézte a finom, gyengéd báját az arcán. Néha sürgető vágyat érzett, hogy felkapja Klárikát és elmeneküljön innen vele, a világnak egy csöndes zugába, ahol nem zavarja a boldogságukat semmi. Én nekem mondta el egyedül áradozó szavakkal, hogy mennyire szereti Klárikát. A szeánszokban Mislai nem vett részt. Ő nem tartotta komoly dolognak az asztaltáncoltatást. És aki nem hisz benne, annak nincs helye az asztalka mellett. Mialatt a többiek szeánszoztak, Mislai és Helén, aki szintén kikacagta az egész játékot, félrevonultak a szoba sarkába. Titokban kacarásztak, nevetgéltek. A szeánszozók néha lepisszegték őket. Mindenki előtt olyannak tűnt fel ez az egész félrehúzódás, mintha Mislai Helént szeretné. A kis Klári is hallotta a kacagásukat. Kis félénk leányszívében hangtalan szemrehányásokat küldött titokban Mislainak. Rejtegetett, féltve őrzött leányálmái egymásután peregtek le, fonnyadt őszi levelekként, a lelkéről... és egy este, mikor egy pillanatra dermedt csönd hullott bele az asztaltáncoltatás izgalmába, a kis Klárika ijedt, karikára távoluló szemmel azt kérdezte a mama szellemétől, hogy ki hal meg a jelenlevők közül leghamarább... Megdöbönt, ájult csend erre a kérdésre... Az arcokon feszült izgalom... Az asztalka megmozdul és háromszor Klárika felé hajol...

Klárika arca egy árnyalattal még fehérebb lett. A szemében üveges rémület. Mislai is nézi a szoba sarkából ezt a kegyetlen játékot. Most már fel kellene ugrani, feldönteni azt a hitvány asztalkát és a lelke teljes erejéből belesikoltani a játékba:

— Nem igaz!... Ne higgye Klárika!... Bolondság az egész!

De Helén minden pompázó, diadalmas szépségével lenyűgözte most Mislait.

A kis Dobkay Klárikát két nap mulva vértelen ajakkal találták meg kicsi, illatos leányszobájában. Kicsi piros folt a mellén. Mellette füstölő, gyilkos kacagású revolver. — *ez is kicsi piros.*

Mislainak egy levelet írt. Csak ez a két szó volt benne: Szerettem magát!...

Mislait azóta nem lehetett látni sehol a társaságokban. Az egyedüli hely, ahova járt, a „Vén csikós“ volt, ott leitta magát esténként: néha reggel, vagy délben is részegen tántorgott hazafelé... Éjjel pedig megszólaltatja mindig a kis asztalkát és megkérdezi Klárit, hogy kit szeretett és a kis asztalka háromszor mindig Mislai felé koppint...

*

Apám elhallgatott.

— No gyerek, most aló, aludni! Későre jár már az idő!...

*

Másnap hajnalban azzal vertek fel bennünket, hogy Mislait halva találták a kis asztal mellett. Könnyes, néma borzongás futott át rajtunk. Apámmal elmentünk hozzá. A ház előtt nagy csoportosulás. Bemegyünk az utcai szobába. Mislai a szakadt öreg pamlagon fekszik. Hosszú kenderzakálla fehéren ömlik el mindennel megbékélt, megenyhült arcán.

Mikor senki sem látta, odamentem és megsimogattam a kenderzakállt.

Illy János.